

REFORMACE

Reformace (reforma církve) probíhala zejména v 16. století. K pochopení tohoto procesu se však musíme vrátit i k dřívějším událostem.

ÚLOHA 1: *Jaké události, vynálezy, objevy a vývoj v 15. století mohly mít největší vliv na chápání světa a postavení člověka ve světě a společnosti?*

Postavení církve:

V 16. století byly téměř všichni evropané křesťany (Římskokatolická církev, Pravoslavná církev – Řecko, Rusko...) Většina lidí upřímně věřila v Boha, snažili se s ním mít blízký, osobní vztah. Církev hrála nezastupitelnou roli v každodenním životě: manželství, křtiny, úmrtí..., rok plynul v rytmu církevního kalendáře, svátků a slavností. Církev rovněž hrála hlavní úlohu ve výchově a formování veřejného mínění.

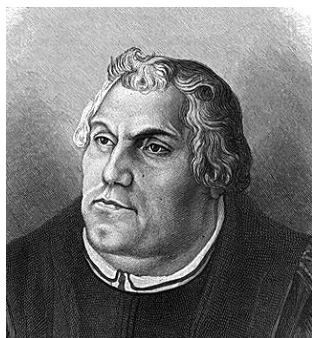
X

- Představitelé církve ale podléhali korupci – prodej odpustků (pro odpuštění útrap v očistci), simonie (kupčení s posty, relikviemi), nepotismus (zaměstnávání příbuzných na vlivných místech).
- Bylo i několik opravdu špatných renesančních papežů (Alexandr VI. - sukničkář, Julius II. – generál, Lev X. – patron umění). To vedlo ke sporům mezi papeži a králi (např. František I., Jindřich VIII.).
- Sítila rovněž kritika zlořádů v církvi - **Erasmus Rotterdamský** (parodoval církevní hodnostáře pro jejich špatnosti a neschopnost přijmout nový styl myšlení, poznání).
- V roce 1514 Albert (z rodu Hohenzollern), získal titul mohučského arcibiskupa (zaplatil slušnou sumu papeži Lvovi X. a aby měl na splacení dluhu, nařídil v nové diecézi prodej **odpustků**. Prodejem byl pověřen Dominikánský mnich **Johann Tetzel**). S papežem Lvem se dohodl, že za povolení prodeje odvede polovinu vybraných peněz na dostavbu baziliky Sv. Petra v Římě.

= reformace tedy nebyla útokem na víru, jejím cílem bylo naopak upevnit víru a obnovit postavení církve

Hlavní reformátoři a jejich myšlenky:

ÚLOHA 2: *Luther nebyl prvním reformátorem - vzpomeňte na Wycliffa, Husa. Dokážete si připomenout jejich hlavní myšlenky a způsob, kterým chtěli reformovat církev?*

Martin Luther (1483-1546)

- Pocházel z bohaté rodiny, studoval
 - Stal se však Augustiniánským mnichem a profesorem na univerzitě ve (Sasko).
 - Hluboce se věnoval otázkám spásy – často podléhal depresím, když srovnal ideál evangelia a realitu každodenního života.
 - Vnímá propastný rozdíl mezi Biblií a životním stylem papeže Lva X. a mnoha dalších čelních církevních představitelů.
- Podnětem pro veřejné vystoupení se pro něj stal prodej odpustků

- 31. října **1517 přibil 95 tezí** – na dveře hlavního chrámu ve **Wittenbergu**, 95 stížností na stav církve. Teze se měly stát předmětem akademické debaty, nezamýšlel revoluci, teze byly poměrně umírněné, ale díky **knihtisku** – byly publikovány bez jeho vědomí - se brzo staly předmětem veřejné diskuze.
- Papež si Luthera předvolal do Říma, aby zde vše vysvětlil. Luther však odmítl přijet a našel ochranu u **Saského** (jednoho ze sedmi kurfiřtů). Luther se potom účastnil několika disputací s předními teology, ale jediným výsledkem bylo, že odmítnutí jeho tezí ho přimělo k ještě větší radikalitě.
- Jeho hlavní myšlenkou byla idea **spásy skrze** (sola fide), člověk si stačí ke spase sám, nepotřebuje prostředníka, církev, tradiční rituály, pouze silnou víru. Popíral nezbytnost konání dobrých skutků, odmítal svátosti a ponechal pouze ty uvedené v Bibli (křest, svaté přijímání). **Bible** pro něj stála nad **tradicí** jako jediná autorita, odmítal autoritu papeže, biskupů.
- 1520 publikoval spis **Babylónské zajetí církve** (obvinil papeže ze zrady křesťanské víry)
- 1520 exkomunikován papežem speciální papežskou bulou → Luther ji veřejně spálil.
- 1521 Luther předvolán na říšský sněm ve **Wormsu** (setkání císaře a knížat Svaté říše římské) → her odmítl odvolat své učení a i přes snahu svého ochránce Fridricha na něj byla **Ediktem wormským** uvalena klatba a bylo přikázáno spálit jeho spisy.
- Fridrich Saský mu poskytl ochranu a tajně jej odvezl na hrad Luther zde **přeložil Nový zákon** do němčiny, která se stala základem moderního německého jazyka.
- 1525 radikál **Thomas Muntzer** a další se rozhodli, ovlivnění Lutherovým učením, aplikovat je nejen v církvi, ale i ve společnosti. Jejich cílem byla nová, beztřídní společnost. Tak došlo k **Selské válce** v Durynsku. Luther s ní nesouhlasil, podpořil šlechtu a požadoval přísné tresty pro podněcovatele nepokojů.
- Zformovala se **evangelická (protestantská) církev** – neuznává primát papeže, prosazuje přijímání pod obojí způsobou, kolektivní vedení církve, prosté kostely, obřady, pouze dvě svátosti (křest a svaté přijímání), Bible nejvyšší autoritou, kněží se mohou ženit, konec celibátu, rušení klášterů.
- **1530 augšpurský sněm** – císař Karel V. se pokusil zastavit šíření protestantismu. **Filip Melancton** si připravil obhajobu Lutherových myšlenek a doplnil je o další → sepsal **Augšpurské vyznání** – soupis principů Lutheránského protestantismu, kompromis, jednotící text protestantů.
- 1531 protestantská říšská knížata se spojila do **Šmalkaldského spolku** (Braniborsko, Prusko, Sasko...)
- 1546 válka Karla V. a katolíků proti Šmalkaldskému spolku → protestanti poraženi u Mühlbergu, nebyli však perzekuováni.
- 1555 uzavřen **Augšpurský náboženský mír**. Kompromisní řešení – o vyznání rozhoduje vládce daného území, rozhoduje o vyznání svých poddaných (*cuius regio, eius religio*). Občanská válka skončila, ale říše byla rozdělena na dva tábory. Většina severních států byla protestantská, zatímco většina jižních států byla katolická.

Luterství

se rozšířilo z německých zemí zejména do oblasti **Baltského moře, Švédska, Dánska, na Island, do Hanzovních měst** (Talin, Riga), **na území Řádu německých rytířů** (velmistr Albrecht z Hohenzollernu) a dalších míst a měst.

ÚLOHA 3: *Proč si myslíte, že císař Karel V. Habsburský (1516-1556) nezasáhl tvrději proti Lutherovi hned na začátku? Vezměte v úvahu mezinárodní situaci, Habsburské priority a ambice.*

ÚLOHA 4: *Porovnejte události, myšlenky a osud Jana Husa a Martina Luthera. Najdete u Luthera paralely k osudu Jana Husa? Jak vysvětlíte, že jeden byl upálen a druhý se stal uznávaným reformátorem?*

Jan Hus

Kazatel v Betlémské kapli

Rektor Karlovy Univerzity

Kritika prodeje odpustků

Upadl do klatby

Schovával se na hradech šlechty

Předvolán na církevní sněm

Upálen jako kacíř

Martin Luther

Ulrich Zwingli (1484-1531) – ‘městská reformace’

- **Zurich**, Švýcarsko
 - **Nevěřil v transsubstanciaci** (tvrdil, že Ježíš není přítomen v Eucharistii, ale pouze v srdci věřícího)
 - Tolerantnější k jiným názorům než Luther, obhajoval však použití násilí ke splnění svých cílů
 - Důraz na morálku, zbavení církve majetku
 - Popírá celibát, ruší kláštery
 - Věří, že každý kanton má právo zvolit si své vyznání
- Pokoušel se sjednotit kantony proti Habsburkům → zemřel v bitvě u Kappelu v roce 1531

Novokřtěnci (Anabaptisté)

- **radikální, neuznávají křest dětí**, dítě se nemůže svobodně rozhodnout přijmout křest
- důraz na **osobní víru, křest v dospělosti, svobodný výklad Bible**
- žili v mírumilovných soběstačných komunitách, odmítali násilí
- odmítali soukromé vlastnictví, vše měli společné
- odmítali vzdělání – důležitá je pouze znalost Bible
- jedním z hlavních představitelů novokřtěnců byl **Baltazar Hubmair** (1480-1528)

♣ Jan z Leydenu a Münsterská Komuna (1534-1535)

- Jediný příklad násilného režimu novokřtěnců. Prohlásil Münster za Nový Jeruzalém, prohlásil se za krále, a deklaroval, že pouze toto město bude spaseno. Zavedl krutý, přísný režim – tresty smrti téměř za cokoli (např. když ženy nesouhlasily se svými muži). Všechny knihy kromě Bible byly spáleny, peníze zrušeny. Město ale bylo dobyto, Jan z Leydenu popraven, jeho tělo dáno do klece a vystaveno na kostelní věži.

Jean Calvin (Jan Kalvín) (1509-1564)

- **Ženeva, Švýcarsko – teokratická republika** – vláda 12 starších a 5 pastorů
- Francouz, musel opustit Francii, protože reformátoři z ní byli vykázáni.
- Učení založeno na Kalvínově knize *‘Základy křesťanské víry’* (1536-1559) (1. vydání mělo 6 článků poslední 6 knih).
- Hlavní idea **predestinace/předurčení** (každá osoba je už před narozením předurčena ke spáse nebo zavržení, nikdo však neví kdo je k čemu předurčen (Kalvinisté samozřejmě věřili, že oni jsou předurčeni ke spáse), a proto je nutné žít poctivě podle Božích přikázání, abychom o předurčení ke spáse nepřišli.
- Pokud jste úspěšní v životě, obchodech, pak to znamená, že jste předurčeni ke spáse

→ **důraz na poctivou práci, příčinnost, skromnost, přísně morální život.**

- Hlavní podporu našel u obchodníků ve městech.
- Souhlasil s právem povstat proti svým pánům, šlechtě, pokud nedodržují křesťanské zásady, dokonce neodmítal i použití násilí.
- Zákaz veřejné zábavy, odstranění výzdoby kostelů (malby, sochy, kněžská roucha), zpěv povolen pouze v kostelích, hospody zavřeny a nahrazeny čítárnami Bible.
- Speciální komise dohlížející na dodržování morálky měla právo kdykoli bez varování vstoupit a kontrolovat kteroukoli domácnost.
- Přijímání pod obojí způsobou.
- Netolerují odlišné názory.
- **1566 Helvétská konfese** – formulace zásad kalvinismu

Kalvíntví

Kalvíntví se rychle šířilo v západní Evropě – Švýcarsku, Nizozemí, Francii (**hugenoti**), Anglii (**puritáni**), Skotsku (**presbyteriáni**) a osadách v Severní Americe

ÚLOHA 5: *Připomíná vám přísný kalvínský režim nějaký vládní režim 21. století?*

Reformace ve Francii

- **František I.** (1515-1547) zavedl **galikánskou církev** – král jmenuje biskupy, ale udržuje spojení s Římem, papežem.
- Jindřich II. (1547-1559) zahynul na rytířském turnaji (měl přezdívku ‘poslední rytíř’).
Jeho manželka **Kateřina Medicejská** vládla jako regentka místo jejich nezletilých synů, měla potíže s **Hugenoty** (francouzskými kalvinisty)
- **Války s Hugenoty** (1562-1589).
- 1572 **Bartolomějská noc** masakr předních Hugenotů, kteří se sjeli na svatbu jejich vůdce **Jindřicha Navarského** (člena královské rodiny) Jindřich unikl, ale 3 000 Hugenotů bylo povražděno.
- 1589 **Jindřich Navarský** (1589-1610) se stal francouzským králem jako nejbližší příbuzný, dědic trůnu.
- Konvertoval ke katolicismu, aby se stal králem.
1598 Edikt nantský deklarující náboženskou toleranci ve Francii – konec válek, sporů.

Revoluce v Nizozemí

- Prosperující území, úspěšní obchodníci, pod vládou **Španělska**
- 17 provincií (dnešní Belgie a Nizozemí) spravováno španělským guvernérem
- Důvody pro revoluci:
 - politické: **Filip II.** (1556-1598) zavedl absolutismus
 - ekonomické: vysoké zdanění, kvůli válkám Španělska s Francií, protestanty ve Svaté říši římské
 - náboženské: Nizozemí se přiklonilo ke Kalvinismu
- 1562 do Nizozemí je poslána inkvizice vedená kardinálem **Gravanelou**
- 1566 povstání Calvinistů proti inkvizici, rabování katolických kostelů
- Pro potlačení povstání byl do Nizozemí poslán **Vévoda z Alby**, ten však svou brutalitou jen přilil olej do ohně
- 1572 povstání přerůstá v revoluci severních provincií, začíná regulérní válka, holandským dobrovolníkům se říká **mořští gézové** (žebráci) a **lesní gézové**
- 1579 **Utrechtská unie** severní provincie se spojily proti Španělsku, **1581 vyhlásily nezávislost**
- **Vilém Oranžský** byl zástupci provincií jmenován hlavou státu (**Stadholder**), **Holandské republiky**
- 1609 uzavřeno příměří se Španělskem na 12 let
- 1648 až po skončení Třicetileté války Španělé uznali nezávislost Nizozemí

Důsledky reformace

- zabavení církevního majetku, narušení feudálních vazeb
- větší důraz na individualismus
- příčinlivost → základ kapitalismu
- při církevních obřadech se používají národní jazyky místo latiny → vznik národních kultur
- právo povstat proti špatné vládě → otevírá cestu k revolucím jako způsobu řešení sociálních nerovností (Nizozemí, Anglie, USA, Francie)
- konec jednoty západní církve – náboženské spory, války

KATOLICKÁ REFORMACE A REKATOLIZACE

ÚLOHA 6: Představte si, že jste papežem v 16. století? Jaké kroky byste podnikli k zastavení náporu reformace a opětovnému získání široké podpory?

V rámci katolické církve bylo během století mnoho reformátorů, kteří bojovali proti zlořádům, korupci způsobené světským panováním církve. Nejznámější byli: **Clunyjská reforma** (10./11. století), **Sv. František z Assisi** a **Sv. Dominik** (13. století) a hnutí nové zbožnosti (**Devotio Moderna**) – hnutí kladoucí důraz na osobní vztah k Bohu, na to abychom se změnili nejdříve sami, než začneme měnit druhé (14./15. století, Karel IV., **Sv. Tomáš Kempenský** ‘*Čtyři knihy o následování Krista*’)

Mysticismus

Mysticismus rozvíjí myšlenky Devotio Moderna. Mystikové zažívali vidění, vnuknutí, při kterém s nimi rozmlouval Bůh, andělé

Sv. Tereza z Avily (reformovala řád Karmelitek, sepsala své zkušenosti)

Sv. Jan od Kříže

Oba pomohli s reformou řeholního života.

Nové řehole

Jezuité

- oficiální název **Tovaryšstvo Ježíšovo (Societas Jesu)**
- založeno 1540 **Ignácem z Loyoly** (1491-1556). Bývalý voják, cítil povolání od Boha sloužit Kristu, sepsal ‘*Duchovní cvičení*’, hlavní myšlenky (katolíci by měli být věrní Bohu a papeži, jednotě, šířit pravou víru) 1622 prohlášen za svatého

- jasná pravidla pro členy řádu, rozdělení na provincie, přísná disciplína
 - služba Ježíši Kristu
 - oddanost papeži
 - chudoba – zřící se osobního vlastnictví
 - celibát
- tři hlavní oblasti působnosti Jezuitů byly:
 - kazatelství – šíření pravd víry mezi pohany, argumentují proti Reformaci
 - školství – založili mnoho škol, univerzit, což pomohlo při šíření katolické víry, obzvláště mezi dětmi a mládeží
 - misie – šíření evangelia do celého světa - např. Japonska, Číny, Severní a Jižní Ameriky

Vzdělávání a školství – zejména **Jezuité, Piaristé**

Školy šíří katolické vyznání mezi dětmi a mládeží, což se ukázalo jako velmi efektivní, obzvláště, když katolické školy poskytovaly kvalitní vzdělání .

Reforma papežství

V průběhu druhé poloviny 16. století působilo několik papežů, kterým se podařilo vrátit papežství ztracený kredit a reformovat církevní instituce - např. Pavel III. (1534-1539), **Sv. Pius V.** (1566-1572), Sixtus V. (1585-1590)

Hlavní reformy byly přijaty na **Tridentském koncilu** (1545-1563)

- byl sepsán katechismus – souhrn katolického vyznání
- bylo potvrzeno sedm svátostí (**Bonusová ÚLOHA: Dokážete vyjmenovat všech sedm svátostí?**)
- jeden kněz může zastávat pouze jeden úřad (farnost) – hlavně biskupové
- bylo vyměněno mnoho biskupů, kardinálů
- hierarchická struktura církve byla zachována
- v každé diecézi byly otevřeny teologické semináře pro přípravu kněží

byla obnovena činnost Inkvizice – “**Svaté officium**”

byl sestaven seznam – **Index** – zakázaných knih (převážně od nekatolických autorů)

ÚLOHA 7: *Jaká byla podle vás hlavní náplň činnosti obnovené inkvizice?*

Jaký byl účel soupisu zakázaných knih?

Barokní umění

hrálo významnou roli v rostoucí popularitě katolicismu.

1582- papež Řehoř XIII.- schválil **úpravu křesťanského kalendáře** (do té doby byl používán Caesarův Juliánský kalendář)

→10 dní bylo zrušeno (po 4. říjnu 1582 následoval 15. říjen)

v Čechách zaveden roku 1584, v Anglii 1752, v Rusku 1918, v současnosti celosvětově přijímán

ÚLOHA 8: *Přečtěte si následující úryvky a přiřad'te je k autorům uvedeným níže:*

Ukázka 1:

“...Nestěžuji si ani tak na hlasitý křik prodejce odpustků, který jsem osobně neslyšel, ale dotýká se mě, jak prostý lid odpustky chápe. Tyto nebohé duše věří, že pouhou koupí odpustků si zajistí spásu. Rovněž věří, že hned jak mince zacinkají do pokladničky, jsou duše zachráněny z očiště. Věřící tomu, že všechny hříchy budou odpuštěny skrze koupi odpustků...”

Ukázka 2:

“...kdokoli tedy touží konat užitečnou službu mezi heretiky naší doby, musí je opravdově milovat a soucítit s nimi. Musí zapomenout na všechny myšlenky, které by mohly v jeho očích snižovat úctu k těmto lidem. Dále je třeba získat jejich přízeň, tak, aby nás milovali a měli pro nás místo ve svém srdci. Toho můžeme dosáhnout přátelskými rozhovory o věcech, které máme společné. Zároveň je třeba se vyhnout jakémukoli pohrdání jejich názory ...”

Ukázka 3:

“...předurčením rozumíme věčné nařízení našeho Boha, kterým jednou provždy ustanovil, co se stane s každým jednotlivcem. Ne všichni jsou stvořeni stejně. Někteří jsou předurčeni k věčnému životu, jiní k věčnému zavržení. Takto byl každý stvořen k tomu či onomu cíli. Říkáme, že jsme byli předurčeni k životu nebo ke smrti...”

Ukázka 4:

“...to, že tato svátost není skutečným tělem našeho Pána Ježíše Krista připouštíme. Písmo svaté nám totiž říká toto: Kristus vstoupil na nebe a sedí po pravici svého nebeského Otce, odkud bude soudit živé i mrtvé. Znamená to tedy, že pokud je na nebesích a ne ve chlebu, nemůže jeho tělo být podáváno...”

“... ohledně křtu novorozenců tvrdíme toto: křest novorozeňat není potřebný pro spásu...”

1. Jan Kalvín – Základy křesťanského vyznání, 1536
2. Martin Luther – doprovodný dopis poslaný s opisem 95 tezí arcibiskupu mohučskému
3. Obhajoba novokřtěnce
4. Ignác z Loyoly – jak jednat s protestanty